

Uria aalge hyperborea in Nederland?

Uria aalge hyperborea in the Netherlands?

W. J. R. DE WIJS

In het Atlantische gebied vertoont de Zeekoet *Uria aalge* geografische variatie in afmetingen en pigmentatie. In het algemeen worden op grond hiervan drie ondersoorten onderscheiden: *albionis* in het zuiden (Iberisch Schiereiland, Bretagne, Zuidelijk Engeland, Ierland en Helgoland), *aalge* wat noordelijker (Schotland, Shetland, Far Oer, IJsland, Noorwegen, Oostzee en Oostelijk Noord-Amerika) en *hyperborea* hoognoordelijk (Bereneiland, Spitsbergen en mogelijk ook Noord-Noorwegen).

Langs de Nederlandse kust worden *albionis* en *aalge* veelvuldig aangetroffen. Volgens de Avifauna van Nederland (Commissie voor de Nederlandse Avifauna 1970) is er één vondst van de vorm *hyperborea* uit Nederland bekend. Dit betreft een exemplaar dat op 16 januari 1930 bij Zandvoort is gevonden. Het restant ervan is onder nummer 5687 in de collectie van het Instituut voor Taxonomische Zoölogie (Zoölogisch Museum) te Amsterdam (ZMA) opgenomen en bestaat nog slechts uit één losse vleugel. Dit geval is beschreven door Voous (1948). Sederdient is nog een grote Zeekoet in Nederland gevonden (5 februari 1964, Wijk aan Zee) en in de collectie van het ZMA opgenomen (nr 17 311). Op grond van de maten is wel eens gedacht dat het hier eveneens *hyperborea* betrof. Het geval is nooit gepubliceerd.

Tijdens een onderzoek naar de geografische variatie van de Zeekoet kwam ik in aanraking met deze gevallen. Hierbij bleken enige twijfels te ontstaan omtrent de subspecifieke determinatie ervan.

De vogel van Zandvoort

De conclusie van Voous (1948) dat het hier om *hyperborea* gaat kan ik niet met hem delen. Dit op grond van de volgende kenmerken:

(1) De vleugellengte van 215 mm (Voous mat 214 mm) is niet exclusief voor *hyperborea*, ook bij exemplaren van de Far Oer trof ik dergelijke lengtes aan (194–218 mm, $n = 36$).

(2) De ondervleugeldekenveren zouden gevlekt zijn (karakteristiek voor *hyperborea* en de Shetland/Far Oer populaties). Dit lijkt op het eerste gezicht inderdaad het geval te zijn, maar is ge-

zichtsbedrog. Deze veren zitten namelijk nogal rommelig en verschoven op de vleugel: we zien slechts de altijd donkere veerbases (ook aanwezig bij de ongevlekte populaties van *albionis*), de veertoppen zijn wit, alleen een aantal veerschachten is donker. Van de 35 individuen van *hyperborea* afkomstig van Bereneiland die ik heb kunnen onderzoeken, waren er slechts 3 (9%) die dit kenmerk eveneens vertoonden, dus een minderheid.

(3) De kleur van de bovenvleugel werd door Voous beschreven als „dark mouse-grey”. Mogelijk voor een deel door „foxing”, het bruiner worden van balgen in de loop van de tijd, werd de kleur door mij zo'n 30 jaar later erg bruin bevonden. Niettemin, „dark mouse-grey” (in de Munsell notatie 7.5 YR 3.5/0.5) is toch niet een kleur die veel voorkomt bij *hyperborea* (geen van de 35 dieren), maar valt eerder te verwachten bij *albionis* (19 van de 20).

(4) De door de verzamelaar Op de Coul op het etiket vermelde lengtes van sternum (borstbeen) en femur (dijbeen) zijn inderdaad groot. Met name die van het sternum is uitzonderlijk (157 mm), zelfs voor een exemplaar afkomstig van Bereneiland. Van aldaar in 1980 door J. A. van Franeker en R. Luttik verzamelde sterna varieerde de lengte van 133 tot 151 mm (gemiddeld 142.7, SD 5.0, $n = 22$). De kans dat een sternum van 157 mm in een dergelijke populatie zou kunnen voorkomen is kleiner dan 2%.

Uit (1) blijkt dus dat de maat van de vleugel niet exclusief is voor *hyperborea* (evenmin als de overige door Op de Coul op het etiket vermelde maten) en uit (2) en (3) blijkt dat het minder waarschijnlijk is dat de onderhavige vogel tot deze vorm behoorde; deze kenmerken wijzen meer op *albionis*. Uit (4) blijkt tenslotte dat het sternum zelfs voor *hyperborea* (de grootste ondersoort) extreem groot was, zodat men zich af kan vragen of het hier soms een afwijkend geproportioneerd dier betrof. Het is daarom buitengewoon jammer dat het materiaal verloren is gegaan. Het lijkt mij dat er volgens de huidige gegevens onvoldoende grond aanwezig is om dit exemplaar tot *hyperborea* te rekenen, *albionis* of *aalge* lijkt waarschijnlijker.

De vogel van Wijk aan Zee

De maten van dit nogal gehavende exemplaar, waarvan de sexe helaas onbekend is gebleven,

zijn (mm): vleugel 202, tarsus 40, middenteen 60, snavellengte (culmen) 51, snavellengte vanaf neusgat 41.4, snavelhoogte aan de basis 15.8, snavelhoogte bij gonys 15.2. Het exemplaar vertoont zomerkleed en is dus geen eerstejaars vogel. De ondervleugeldekenveren zijn licht gevlekt, flankstrepen zijn aanwezig en de rugkleur is matig donker (zoals bij de meeste *aalge* populaties). In verse, nog niet geprepareerde staat, bezat dit exemplaar een enigszins licht gekleurd tomium (snijrand van de bovensnavel) (Voous *in litt.*) zodat enige gelijkenis met een Dikbekzeekoet *Uria lomvia* optrad. Bij de balg is dat nog net zichtbaar. Een enigszins licht gekleurd tomium kwam ik echter bij Zeekoeten eveneens sporadisch tegen. Ook Yadon (1970) vermeldt dit. De overige pigmentatie kenmerken (ondervleugelvlekken, flankstrepen en rugkleur) sluiten evenals de snavellengte Dikbekzeekoet uit.

De volgende zaken zijn verder van belang:

- (1) De snavel van dit exemplaar is werkelijk ongekend hoog, vooral ter hoogte van de gonys („hoek” van de ondersnavel), een dergelijke hoge snavel trof ik slechts aan bij 1 van de 35 dieren van Bereneiland (12.8—15.3 mm). De hoogte bij de basis is „normaler”. Deze snavel heeft door de wel zeer geprononceerde gonys een voor een Zeekoet wat wonderlijk uiterlijk: een abnormaliteit lijkt derhalve niet uitgesloten!
- (2) Het merendeel van de overige maten is niet abnormaal (hoewel aan de grote kant) voor een *aalge*, behalve de lengtes van tarsus en vooral van middenteen. Dergelijk lange middentenen trof ik slechts aan bij dieren van Bereneiland en Noord-Noorwegen (52.0—61.5 mm).

Benoeming van dit dier tot *hyperborea* lijkt zodoende mogelijk. Echter, de vleugellengte is daarvoor eigenlijk te kort: 202 mm valt 3 mm beneden het door mij gevonden minimum van Bereneiland en 2 mm beneden het minimum van Le Roi (Salomonsen 1944). Dit is des te wonderlijker daar de overige maten juist aan de grote kant zijn, zelfs voor *hyperborea*. Ook een rugkleur als van dit dier kwam niet voor in mijn *hyperborea* serie van Bereneiland. Daarom lijkt het onwaarschijnlijk dat dit dier daar vandaan afkomstig is; misschien was het een vogel uit Noorwegen. Helaas bezit ik over Noorse dieren vrijwel geen eigen gegevens, wel is een en ander gepubliceerd door Pethon (1967). Hieruit blijkt dat de onderhavige vogel heel goed uit Noorwegen afkomstig kan zijn. Pethon geeft geen maten van poten, maar ik kon beschikken over in Noord-Noorwegen (Syltefjord, Finnmark) door C. Schouten verzamelde poten van Zeekoeten in zomerkleed. De maten van onze vogel stemmen hiermee goed overeen: tarsus 38—42.5 mm, middenteen 54—60 mm, $n = 15$. Niettemin behoort ook een wat zuiderlijker herkomst tot de mogelijkheden.

Nu blijft de hamvraag over: indien wij de

vorm *hyperborea* erkennen, behoren dan ook dieren van Noord-Noorwegen hiertoe of niet? Volgens Pethon (1967) kan daar geen sprake van zijn, omdat de door hem aldaar aangetroffen snavelmaten enerzijds niet voldoende verschillen van andere Noorse *aalge*-populaties en anderzijds er juist een tendens aanwezig leek dat de gemiddelde snavelhoogtes in Noorwegen naar het noorden toe afnemen en in Noord-Noorwegen dus het kleinst zijn terwijl ze bij *hyperborea* juist het grootst zouden moeten zijn. Helaas maakte hij bij zijn onderzoek geen onderscheid tussen ♂♂ en ♀♀ en verschillen in het aandeel van de beide sexen in de series van de diverse populaties kunnen de uitkomsten van de gemiddelden behoorlijk hebben beïnvloed. Zo blijft de situatie in Noord-Noorwegen duister, temeer daar de maten van de bij het Syltefjord verzamelde poten aangeven dat zowel de spreiding als het gemiddelde hiervan korresponderen met die van Bereneiland. Bovendien vond Pethon wel een naar het noorden toe donkerder wordende rugkleur (hoewel nooit zo donker als op Bereneiland).

Conclusie

Het lijkt vooralsnog niet zinvol om *Uria aalge hyperborea* op de lijst van de Avifauna van Nederland te handhaven. In ieder geval berust het in deze lijst vermelde geval op een determinatie die bij nader inzien niet houdbaar is.

Summary

Doubt has arisen about the identification of two specimens of the northern race of the Guillemot *Uria aalge hyperborea* found in the Netherlands. One is a rather large individual showing characters of *albionis* or *aalge* and the other has probably a rather northerly Norwegian origin. The problems of assigning the populations of northern Norway either to nominate *aalge* or to *hyperborea* are mentioned.

Literatuur

- COMMISSIE VOOR DE NEDERLANDSE AVIFAUNA. 1970. Avifauna van Nederland. Brill, Leiden.
- PETHON, P. 1967. The systematic position of the Norwegian *Uria aalge* and *Fratercula arctica*. *Nytt Mag. Zool.* 14: 84—95.
- SALOMONSEN, F. 1944. The Atlantic *Alcidae*. Göteborgs Kungl. Vetenskaps- och Vitterhets-Samhälles Handlingar, Sjätte Följden, (B) 3 (5): 1—138.
- VOOUS, K. H. 1948. Notes on the races of *Uria aalge* (Pont.) occurring along the Dutch North Sea coast. *Limosa* 21: 12—14.
- YADON, V. L. 1970. Four Thick-billed Murre records for Monterey Bay. *Calif. Birds* 1: 107—110.

W. J. R. de Wijs, Instituut voor Taxonomische Zoölogie (Zoölogisch Museum), Postbus 20 125, 1000 HC Amsterdam